

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2010

Liisa Palola

VÄITTÄMISTAAKAN MERKITYS OIKEUSPROSESSISSA

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Liisa Palola

VÄITTÄMISTAAKAN MERKITYS OIKEUSPROSESSISSA

Opinnäytetyön ensisijaisena tavoitteena on tutkia ja selvittää, mitä merkitystä väittämistaakalla on eri oikeusprosesseissa. Tutkielmassa selvitetään oikeusmenettelyn kulkua säätelevistä asianosaisia velvoittavista taakoista väittämistaakkanormin merkitys. Väittämistaakkaa vertaillaan yleisissä tuomioistuimissa tapahtuvan siviiliprosessin tarkoin oikeudenkäymiskaassa säännelty väittämistaakka suhteessa välimiesmenettelyssä esiintyvään välimieslaissa säänneltyyn väittämistaakkaan. Opinnäytetyössä selvitetään myös tuntemattomamman vaihtoehtoisena riidanratkaisumenetelmänä käytetyn välimiesmenettelyn perusteet.

Työn tavoitteena on myös tutkia tuomion perustaksi vedotun oikeustositseikaston käsite ja itse vetoamisen käsite. Esille tuodaan niiden vaikutukset ja merkitys tuomioistuimelle sekä asianosaisille. Lisäksi tutkitaan tuomioistuimen antaman tuomion ja välitystuomion eroavaisuuksia. Opinnäytetyön lopussa paneudutaan tutkimaan väittämistaakkaan merkitystä välimiesmenettelyssä oikeustapauksen valossa.

Tutkielmassa tutkitaan väittämistaakkaa tuomioistuinmenettelyssä ja välimiesmenettelyssä oikeuskirjallisuudessa esitetyin perusteluin ja näkemyksin. Opinnäytetyön loppuun on otettu laaja huomiota kerännyt esimerkkitapaus väittämistaakasta välimiesmenettelyssä, jonka välitystuomio on päättynyt eriävien oikeusasteiden päätösten jälkeen korkeimpaan oikeuteen asti. Oikeustapauksessa keskeisenä kysymyksenä olevaa väittämistaakkaa tarkastellaan oikeuskirjallisuuden ja tuomioistuimen alan asiantuntijoilta pyytämien asiantuntijalausuntojen perusteella.

Opinnäytetyössä käy ilmi, että asianosaisen on vedottava vaatimuksissaan niihin seikkoihin, jotka halutaan tuomion perustaksi. Tuomioistuin voi perustaa tuomion vain niihin oikeustositseikkoihin, jotka on asianosaisen puolelta selkeästi esitetty oikeustositseikkoina. Tuomioistuin ei voi ylittää toimivaltaansa, vaikka seikkoja ilmenisi muusta oikeudenkäyntiaineistosta, ellei niihin ole selkeästi vedottu. Tuomioistuimelta asian lopputulokseen vaikuttaa materiaallinen prosessinjohto eli kyselyvelvollisuus, jolla ”väärä” päätöksiä ei syntyisi.

Väittämistaakan perustana olevan oikeustositseikaston rooli on keskeinen prosessin onnistumisen ja oikeaan lopputuloksen päättymisen kannalta.

ASIASANAT:

oikeudenkäyntimenettely, välimiesmenettely, väittämistaakka, oikeustositseikka

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Business economics | Law

2010 | 45

Kaisa Sorsa

Liisa Palola

THE MEANING OF BURDEN OF PROVING AN ALLEGATION IN LEGAL PROCEEDINGS

The primary target of this thesis is to examine and determine what is the meaning of burden of proving an allegation in different legal proceedings. In this thesis is determined the meaning of the burden of proving an allegation from all the obligatory burdens during legal proceedings. The burden of proving an allegation in civil process in general court is compared in burden of proving an allegation in arbitration. In the thesis there is also determined the basics of more unknown alternative dispute resolution (ADR).

The target of thesis is also to examine the legal fact in which the verdict is based on and the concept of appeal. The effect of meaning of concepts to court and parties are also presented in the thesis. In addition the differences between the verdicts given by district court and arbitration are examined. In the end of the thesis the meaning of burden of proving an allegation in arbitration is analyzed via legal case.

In the thesis the burden of proving an allegation in court proceedings and arbitration is examined with the argumentation and opinions made in legal literature. Known legal case about burden of proving an allegation in arbitration in which the arbitration award ended up in the Supreme court is investigated in the end of this thesis. The burden of proving an allegation is an essential question in legal case and it is investigated on the grounds of legal literature and expert opinions. It has been established in the thesis, that in their claims the parties have to appeal to those circumstances that are clearly presented as legal facts. Court can't exceed it's authority and consider the facts that hasn't been appealed in, even if the facts would appear from other trial materials. Duty of put questions to the parties or so called material conduct of proceeding is required from court in order to avoid "wrong" decisions.

The role of burden of proving an allegation is essential in order to succeed in process and end up in right conclusion.

KEYWORDS:

legal proceedings, burden of proving an allegation, arbitration, legal fact

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 VÄITTÄMISTAAKKA YLEISESSÄ TUOMIOISTUIMESSA	8
2.1 Tuomioistuinprosessin kulku riita-asioiden oikeudenkäynnissä	8
2.1.1 Haasteen merkitys ja haastehakemuksen sisältö	10
2.1.2 Ratkaisu ja sen sisältö	12
2.1.3 Muutoksenhaku	13
2.2 Väittämistaakka asianosaisen näkökulmasta	14
2.3 Väittämistaakka tuomioistuimen näkökulmasta	14
2.3.1 Aktiivinen prosessinjohto	15
2.3.1 Tuomioistuimen oma-aloitteinen lainsoveltaminen	16
2.4 Vetoamisen käsite	17
2.5 Oikeustositseikkoihin vetoaminen	17
3 VÄITTÄMISTAAKKA VÄLIMIESMENETTELYSSÄ	19
3.1 Väilyssopimus	20
3.1.1 Väilyssopimuksen muotovaatimukset	20
3.1.2 Vireilläolo	21
3.1.3 Välimies käsite ja välimiehen tehtävät	21
3.2 Asian käsittely välimiesoikeudessa	22
3.2.1 Materiaalinen prosessinjohto välimiesmenettelyssä	22
3.2.2 Väilystuomio	23
3.2.3 Väilystuomion moitteenvaraisuus	24
3.2.4 Tuomion mitättömyys	24
3.2.5 Muutoksenhakuoikeus	25
3.3 Tuomioistuimen antaman tuomion ja väilystuomion lainvoiman ja oikeusvoiman erot	25
3.4 Väittämistaakan merkitys välimiesmenettelyssä	26
3.5 Väittämistaakan merkitys asianosaisille	26
4 OIKEUSTAPAUSANALYYSI KKO2008:77	28
4.1 Taustatiedot	28
4.1.1 Werfenin näkemykset lyhyesti	29
4.1.2 Polarin näkemykset lyhyesti	30
4.2 Väilystuomio	31
4.3 Käräjäoikeuden tuomio	32
4.4 Hovioikeuden tuomio	33

4.4.1 Valitus	34
4.4.2 Vastaus valitukseen	34
4.4.3 Hovioikeuden ratkaisu	35
4.5 Korkeimman oikeuden tuomio	35
4.6 Näkökulmat kohtuullistamiseen ja sovittelun mahdollisuuteen	36
5 POHDINTA JA YHTEENVETO	39
LÄHTEET	43

KUVIOT

Kuvio 1. SIVIILIPROSESSIN PÄÄVAIHEET	10
--------------------------------------	----

1 Johdanto

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia siviilioikeudelliseen oikeudenkäyntimenettelyyn kuuluvan väittämistaakan merkitystä prosessin kulkuun ja sen vaikutuksista prosessin lopputulokseen. Väittämistaakka kuuluu monien oikeusoppineitten mielestä siviiliprosessin keskeisimpiin kysymyksiin. Väittämistaakkaa on prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa luonnehdittu dispositiivisen riita-asian eli riitasian, jossa sovinto on sallittu, peruspilariksi ja instituutioksi, johon koko oikeudenkäyntimenettely olennaiselta osin perustuu. (Virolainen 2009, 568).

Oikeusmenettelyssä esiintyy erilaisia oikeuskirjallisuuden viljelemiä molempia osapuolia velvoittavia taakkoja. Tässä muutamia esimerkkejä: todistustaakka, vaatimistaakka, vastustamistaakka, kiistämistaakka ja väittämistaakka. Väittämistaakka tarkoittaa niihin oikeustositseikkoihin vetoamista prosessin aikana, jotka seikat asianosainen haluaa tuomionsa perustaksi. Väittämistaakka on vetoamista eli tahdonilmaisua. Oikeustositseikat ovat taas niitä seikkoja, jotka ovat kyseessä olevan oikeustapausken kannalta relevantteja, ja joihin on tarkoituksenmukaista vedota.

Riita-asian oikeudenkäyntimenettelyissä eli siviiliriita-asioissa on suuri kirjo erilaisia riidanratkaisumalleja, joita ovat esimerkiksi keskinäinen neuvottelu ja sovinto ilman ulkopuolista apua, yksityinen sovintomenettely, jossa käytetään ulkopuolista puoleetonta sovittelijaa, tuomioistuinsovittelu, välimiesmenettely ja siviiliriita yleisessä tuomioistuimessa sopimalla, että alioikeuden tuomiosta ei valiteta.

Tutkin väittämistaakkaa yleisissä tuomioistuimissa ja vertailen sitä välimiesmenettelyssä esiintyvään väittämistaakkaan. Välimiesmenettely on menettely, jossa jokin oikeusriita annetaan välimiehien ratkaistavaksi syrjäyttämällä tavallinen oikeudenkäyntitie välityssopimuksen avulla. Välimiehet

ovat yksityishenkilöitä, joiden valta ratkaista asiaosaisten välinen oikeusriita perustuu säännönmukaisesti asianosaisten tahtoon, välimiehet eivät periaatteessa käytä valtiolle kuuluvaa tuomiovaltaa.

Aluksi käyn läpi tuomioistuinprosessin kulun siviiliriita-asiassa, jotta on helpompi hahmottaa, missä kohtaa menettelyä väittämistaakan merkitys korostuu. Otan selvää, mitä väittämistaakka vaatii asianosaiselta ja toisaalta tuomioistuimelta. Tutkin materiaalisen prosessin johdon merkitystä yleisesti tuomioistuinmenettelyssä. Selvitän oikeusprosessin oikeustositseikaston eli ne asian kannalta relevantit tosiseikat, jonka perusteella jutussa esitettyjen pääasiaa koskevien vaatimusten oikeutus ratkaistaan sekä tosiseikkoihin vetoamisen käsitteen.

Mielenkiintoiseksi väittämistaakan aiheena tekee se, että välimiesmenettelylaissa (VML 23.10.1992/967) ei ole tarkkoja säännöksiä väittämistaakasta, joten tuon esille muun muassa oikeustoimilain säännöksen sovittelusta (OikTL 13.6.1929/228, 26 §), joka ulottuu perustavan laatunsa vuoksi myös välimiesmenettelyyn. Tuon työssäni yleisesti esille, mitä välimiesmenettely tuntemattomanpana prosessina käytännössä tarkoittaa. Selvitän myös tuomioistuimen antaman tuomion ja välitystuomion oikeusvaikutusten eroavaisuudet.

Tarkastelen oikeustapauksena 14.6.2004 Helsingissä annettua välimiesoikeuden ratkaisua, joka on valitusteitse päätynyt aina korkeimpaan oikeuteen asti. Välitystuomio koskee jakelijan oikeutta hyvitykseen edustussopimuksen päättämisen myötä. Tapauksen riitelevinä osapuolina ovat kantajan paikalla Comes Gesellschaft m.b.H nykyisin Werfen Austria GmbH ja vastaajana Polar Electro Europe B.V., Zug Branch. Tapaus on ollut ratkaistavana monessa eri oikeusasteessa, eikä se ole saanut kaikissa yhtenevää ratkaisua, mikä juuri tekeekin siitä mielenkiintoisen. Esittelen opinnäytetyössäni kaikkien oikeusasteiden tuomiot ja näkökannat lyhyesti oikeuskirjallisuutta ja tuomioistuimelta asiassa saamia asiantuntijalausuntoja apunani käyttäen.

Lopuksi tuon esille asiantuntijoiden ja oikeuskirjallisuuden avulla tekemäni havainnot väittämistäakan merkityksellisyydestä oikeusprosessille.

2 VÄITTÄMISTAAKKA TUOMIOISTUIMESSA

YLEISESSÄ

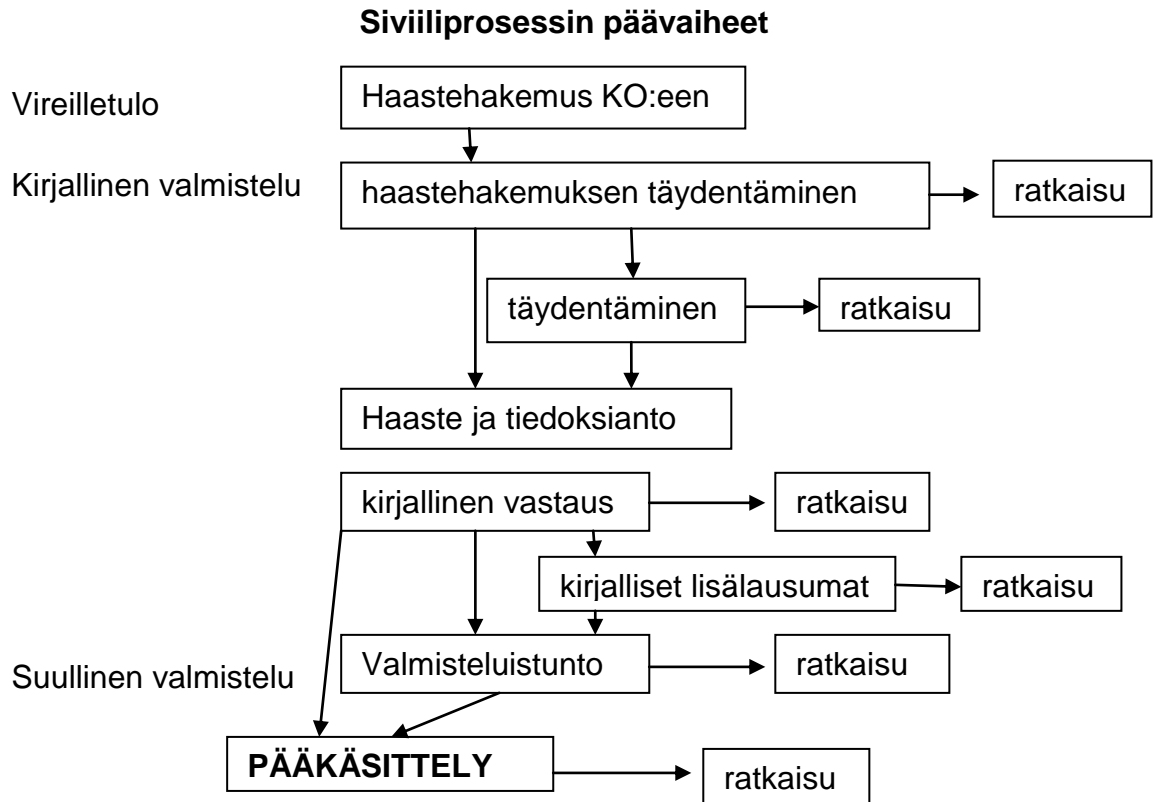
Väittämistaakkaa koskeva säännös otettiin lakiin riita-asian alioikeusmenettelyä koskevan uudistuksen yhteydessä. Uudistus tuli voimaan 1.12.1993. Säännös löytyy nykyisin oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 3 §:n 2 momentista (165/1998): ”Asiassa, jossa sovinto on sallittu, tuomiota ei saa perustaa seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tueksi vedonnut.”

Väittämistaakkanormia tulee soveltaa niin alioikeudessa kuin ylemmissäkin oikeusasteissa. Väittämistaakkanormia on noudatettu ennen alioikeusuudistusta vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön perustuvan tavanomaisen oikeuden nojalla. (Virolainen 2000,1156; Virolainen 1993,95.)

2.1 Tuomioistuinprosessin kulku riita-asioiden oikeudenkäynnissä

Oikeudenkäyntimenettely riita-asiassa jaetaan kahteen osaan: valmisteluun ja pääkäsittelyyn. Valmistelu voidaan jakaa alkuvalmisteluun ja jatkovalmisteluun. Alkuvalmistelu sisältää haastehakemuksen toimittamisen, mahdollisen haastehakemuksen täydentämismenettelyn (OK 5:5) sekä kirjallisen vastauksen pyytämisen(OK 5:9-10). Jatkovalmistelu voi olla joko kirjallinen tai suullinen.

Seuraavan havainnollistavan kuvion avulla pyrin selvittämään prosessin kulun haastehakemuksen saapumisesta tuomioistuimeen ja ne toimet, jotka tulevat mahdollisiksi menettelyn edetessä. Kuvioista ilmenee myös kaikki välivaiheet ja ne tilanteet, joissa ratkaisu on mahdollista antaa.

Kuvio 1. (Jokela 2002, 297)

Asia tulee siis vireille kun kirjallinen haastehakemus jätetään käräjäoikeuden kansliaan. (OK 5.1:2) Samalla asia tulee valmisteluun. Valmistelussa on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 19 §:n mukaisesti selvitettävä:

- asianosaisten vaatimukset ja niiden perusteet
- mistä asianosaiset ovat erimieltä
- mitä todisteita tullaan esittämään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen, sekä
- onko edellytyksiä sovinnolle?

Jos asiaa ei saada ratkaistuksi valmisteluvaiheessa, asia siirretään pääkäsitteelyyn.

Pääkäsitely jakautuu OK 6:2:n mukaan kolmeen eri vaiheeseen:

- alkukeskusteluun, joka käsittää kanteen ja vastineen esittämisen ja niiden kehittelyn eli asiaesityksen (OK 6:2.1:n 1-3)
- todisteluun, joka sisältää todisteiden vastaanottamisen (OK 6:2.1:n 4 kohta) ja
- loppukeskustelun, joka käsittää asianosaisten loppulausuntojen esittämisen (OK 6:2.1:n 5 kohta).

Valmistelu-pääkäsitely järjestelmän tarkoitus on, että vaatimukset ja niiden perustelut esitetään valmistelussa, jossa kartoitettaisiin pääkäsitelyyn tarvittava näyttö. Keskeisenä periaatteena on keskityspyrkimys eli, että pääkäsitely voidaan käsitellä yhtäjaksoisesti. Dispositiivisen riita-asian oikeudenkäyntimenettelyssä vallitsee myös toinen keskeisistä prosessaamisen peruseriaatteista, määräämisperiaate ts. asianosaisautonomia. Sen mukaan tuomioistuin on sidottu asianosaisten esittämiin vaatimuksiin ja niiden perusteisiin, oikeustositseikkoihin. Työssä käsiteltävänä oleva väittämistaakka koskee kantajan ja vastaajan vaatimustensa tueksi esitettäviä oikeustositseikkoja eli kanneperusteita ja eri asteisia vastatositseikkoja. (Virolainen 1998, 95-98; Lappalainen 1991,187.)

2.1.1 Haasteen merkitys ja haastehakemuksen sisältö

Haaste käsitteenä tarkoittaa kehoitusta vastata kantajan kanteeseen tai kutsua saapua tuomioistuimeen. Siviiliprosessissa haaste on ainoa oikeudenkäynnin aloittamistapa ja se muodostaa oikeudenkäynnin perustan. Sisällys määrää oikeudenkäynnin ja siinä annettavan tuomion kohteen. Pääsääntöisesti kantaja ei saa oikeudenkäynnissä esittää eikä tuomioistuin ratkaista muunlaista kuin

haasteessa mainittuja vaatimuksia. Haasteen vastaanottaja on velvollinen vastaamaan kanteeseen taikka saapumaan tuomioistuimeen haasteessa mainitulla uhalla. (Jokela 2002, 307.)

Haastehakemuksen sisällöstä määrätään OK 5 luvun 2 §:ssä seuraavasti. Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

- kantajan yksilöity vaatimus;
- seikat, joihin vaatimus perustuu;
- mahdollisuuksien mukaan ne todisteet, jotka kantaja aikoo kanteensa tueksi esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen;
- oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus, jos kantaja pitää sitä aiheellisena; sekä
- millä perusteella tuomioistuin on toimivaltainen, jos toimivalta ei muutoin ilmene haastehakemuksesta tai siihen liitetyistä asiakirjoista.

Vaatimukset ja niiden perusteet

Kantajan vaatimus muodostaa oikeudenkäynnin perustan. Vaatimusten tulee olla yksilöityjä, jotta käy selkeästi ilmi, millaisen tuomion hakija haluaa asiassa annettavaksi. Haastehakemuksessa tulee ilmoittaa ne seikat, joihin vaatimus perustuu. Näillä seikoilla tarkoitetaan ensi sijassa vaatimusten perusteena olevia oikeustositseikkoja, Oikeustositseikkojen ilmoittaminen on yhteydessä siihen, ettei dispositiivisessa riita-asiassa tuomiota saa perustaa seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tai kiistämisensä tueksi vedonnut (OK 24:3.2).

Kyseinen oikeustositseikasto tulee esittää täsmällisesti ja asianmukaisesti sekä myös kokonaisuudessaan. Haastehakemuksen perusteluosa tulee jäsenellä selkeästi ja pääasiallisesti vain oikeustositseikkoihin pitäytyen. Jos on useampia perusteita, ne tulee asettaa arvojärjestykseen. (Jokela 2002, 293-295.)

Todisteet ja todistusteemat

Haastehakemuksessa tulee ilmoittaa todisteet ja todistusteemat, jotka kantaja aikoo kanteensa tueksi esittää. Todisteeksi on tässä vaiheessa tarpeellista ilmoittaa vain sellaiset todisteet, jotka ovat kanneperusteena olevien tosiseikkojen näyttämiseksi ja siten kanteen tueksi tarpeellisia. Haastehakemuksessa tulee lisäksi ilmoittaa myös täsmälliset todistusteemat, jotta saadaan selvyys mitä aiotaan näyttää toteen. Haastehakemuksen oheen on liitettävä kirjallinen todiste, johon kantaja vetoaa (OK 5:4.1).

Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista (määrä ja perusteet OK 21:14.1) koskevan vaatimuksen ilmoittaminen haastehakemusvaiheessa on tarpeen sen vuoksi, että tietyin edellytyksen asia voidaan jo ratkaista haastehakemuksen ja siihen annetun kirjallisten vastuksen perusteella. (Jokela 2002, 293-295.)

2.1.2 Ratkaisu ja sen sisältö

Pääasian ratkaisusta käytetään nimitystä tuomio kun taas tuomioistuimen muu ratkaisu on päätös. Tuomiossa saadaan ottaa huomioon vain ns. laillinen oikeudenkäyntiainesto eli vain se aineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Tuomioistuin ei voi tuomita muuta kuin mitä asianosainen on vaatinut (OK 24:14.2) eikä väittämistaakkasäännöksen mukaan tuomiota saa perustaa seikkaan mihin asianosainen ei ole vedonnut (OK 24:14.2).

Tuomioasiakirjassa tulee olla kaikki ne tiedot, joita tarvitaan ratkaisun yksilöinnin, ymmärtämisen ja käytön turvaamiseksi (OK 24:18.1). Tuomiosta tulee sanotun lainkohdan mukaan ilmetä tunnistetiedot, kertoelma,

tuomiolauselma, tuomion perustelut ja muut oikeusohjeet. (Lappalainen 1991,189-191.)

2.1.3 Muutoksenhaku

Käräjäoikeuden tuomioon tai päätökseen tyytymätön asianosainen voi hakea ratkaisuun muutosta, ellei sitä jossain tapauksessa ole erikseen kielletty. Sovinnon vahvistamista koskevat samat muutoksenhakusäännökset kuin muitakin tuomioistuimen ratkaisuja. Asian käsittely jatkuu hovioikeudessa.

Muutoksenhakijan on ensin ilmoitettava tyytymättömyyttä käräjäoikeudelle viikon kuluessa ratkaisusta. Sen jälkeen hänen on 30 päivän kuluessa ratkaisusta toimitettava käräjäoikeudelle valituskirjelmä, joka osoitetaan hovioikeudelle. Jos tyytymättömyyden ilmoitus ja valituskirjelmä eivät ole määräajassa käräjäoikeudella, sen ratkaisu tulee lainvoimaiseksi. Tyytymättömyyden ilmoitusta varten on olemassa lomake, mutta ilmoituksen voi tehdä ilman lomakettakin. Käräjäoikeus kertoo jokaisessa ratkaisussaan, miten muutosta voi hakea.

Myös valittajan vastapuoli voi valittaa käräjäoikeuden tuomiosta, vaikka ei olisikaan ilmoittanut tyytymättömyyttä (vastavalitus). Tämä on tehtävä kahdessa viikossa valittajan valitusajan päättymisestä. Käräjäoikeuden antamaan valitusosoitukseen sisältyvät ohjeet myös vastavalituksen tekemiseksi. Ratkaisuun liitetään aina kirjallinen muutoksenhakuohje. (www.oikeus.fi, Tuomioistuimet > Käräjäoikeus > Muutoksenhaku)

2.2 Väittämistaakka asianosaisen näkökulmasta

Väittämistaakkanormi tarkoittaa sitä, että asianosaisten on vedottava niihin välittömästi asian kannalta relevantteihin tosiseikkoihin eli oikeustositseikkoihin, joihin heidän vaatimuksensa perustuvat, jotta tuomioistuin saisi perustaa ratkaisunsa niihin tosiseikkoihin.

Kyse on myös asianosaisten eli dispositiivisen periaatteen sovelluksesta, koska asianosaiset määräävät vetoamallaan tosiseikoilla tuomioistuimen tutkimisvallan rajat. (Virolainen 2000,1156.)

Väittämistaakka on subjektiivinen, mikä tarkoittaa sitä että asianosaisen on itse vedottava niihin seikkoihin, joista hänellä on väittämistaakka. Ei riitä, että vastapuoli vetoaa näiden seikkojen vastakohtiin. Tuomioistuin ei saa ottaa seikkaa ratkaisunsa perusteeksi, vaikka kyseinen seikka selvästi kävisi ilmi oikeudenkäyntiaineistosta tai vastapuoli olisi ennakoita tunnustanut seikan, mikäli asianosainen ei ole siihen vedonnut. Oikeaan seikkaan vetoamatta jättämisestä on seurauksena, että väittämistaakan alaisella asianosaisella on suurempi mahdollisuus hävitä juttunsa.

Kantajalla on väittämistaakka kanneperusteen oikeustositseikkoihin nähden. Vastaajalla puolestaan on väittämistaakka vastatositseikkoihin, eli niihin perusteisiin, joilla vastaaja kiistää kanteen. Vetoaminen on määräämistä tarkoittava tahdonilmaisuu, jolla asianosainen pyytää, että hänen esiin tuomansa seikka otettaisiin tuomion perusteeksi. Väittämistaakka koskee ainoastaan oikeustositseikkoja eli vaaditun oikeusseuraamuksen kannalta välittömästi relevantteja konkreettisia tosiseikkoja. (Virolainen 2000,1157-1159).

2.3 Väittämistaakka tuomioistuimen näkökulmasta

Tuomioistuimen kannalta väittämistaakka puolestaan tarkoittaa, että ratkaisua

tehdessään tuomioistuimella on sidottu juuri niihin välittömästi relevantteihin tosiseikkoihin, joihin asianosaiset vetoavat. Tuomioistuimella ei saa ulottaa tutkintaansa ja todistusharkintaansa oikeustositseikkojen ulkopuolelle. Väittämistäakkasääntö sitoo tuomioistuinta siis ratkaisuperusteiden tasolla. Tuomioistuimella ei saa perustaa tuomiota oikeustositseikkaan, johon asianosainen ei ole vedonnut (OK 24:14,2) (Virolainen 2000,1157-1159; Lappalainen 1991, 187).

Asianosaisen väittämistäakka ei ulotu oikeustositseikkojen juridiseen luonnehdintaan. Faktoja koskevat juridiset luokittelut ja päättelyt kuuluvat tuomioistuimelle viran puolesta. Siten asianosaisen ei tarvitse esittää oikeustositseikalle mitään juridista nimikettä, vaan vetoamiseksi riittää, että seikan tuo selkeästi esille vaatimuksen perusteena. (Virolainen 2000,1160). Tähän palaan tarkemmin oikeustapausanalyysissä.

2.3.1 Aktiivinen prosessinjohto

Tuomioistuimen on harjoitettava valmistelussa aktiivista materiaalista prosessinjohtoa. (OK 5:21.1) Tuomioistuimelle on asetettu erinäisiä, asianosaisten toimintaa täydentäviä velvoitteita osallistua aktiivisesti asian käsittelyyn. Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:n toisessa lauseessa sanotaan, että oikeuden huolehdittava siitä, että juttu tulee perusteellisesti käsitellyksi ja ettei asiaan sekoiteta mitään sellaista, joka ei siihen kuulu.

Tuomioistuimen toiminta prosessinjohtossa voi kohdistua joko oikeudenkäyntiaineiston täsmentämiseen (selventämiseen), sen täydentämiseen, (rikastamiseen) tai aineiston rajoittamiseen.

Jo heti haastehakemuksen vireille tulon vaiheessa, tulee tuomarin huomauttaa kantajalle epäselvästi muotoilluista oikeustositseikkaa koskevista lausunnoista,

jotta kantajalla on mahdollisuus selventää ja täydentää lausumaansa. Tuomioistuimen on puututtava asiaan mm. silloin, kun oikeustositseikasto on ilmaistu kanteessa liian yleisessä muodossa. Tarvittaessa tuomarin on puututtava myös vastapuolen lausunnossa oleviin epäselvyyksiin ja puutteisiin. Koska tuomioistuin ei saa perustaa ratkaisuaan sellaiseen oikeustositseikkaan, johon ei ole asianosaisten puolesta vedottu, tulee aluksi selvittää mitä vetoamisella kyseisessä yhteydessä tarkoitetaan ja milloin asianosaisten voidaan katsoa vedonneen seikkaan oikeustositseikkana. (Virolainen 1988, 242-246; Virolainen 1988, 30; Lappalainen 2002, 82.)

2.3.1 Tuomioistuimen oma-aloitteinen lainsoveltaminen

Tuomioistuimella on mahdollisuus oma-aloitteiseen lainsoveltamiseen jura novit curia -periaatteen mukaisesti. Se ei saa tulla asianosaisille kuitenkaan yllätyksenä. Jos tuomioistuin aikoo soveltaa kokonaan uutta oikeusohjetta eli sellaista, johon kumpikaan asianosaisista ei ole vedonnut, tuomioistuimen on varattava asianosaisille tilaisuus lausua prosessin kuluessa käsityksensä mainitusta oikeusohjeesta ja sen soveltuvuudesta selvitettyyn tosiseikastoon. Tämä tapahtuu myös materiaalisen prosessin johdon keinojen avulla. (Virolainen 2004, 26.)

Kuten aiemmin jo todettiin, väittämistaakka ei siis päde oikeustositseikkojen juridiseen luonnehdintaan. Siten asianosaisten ei tarvitse välttämättä vedota tiettyihin lainsäännöksiin, vaikkakin käytännössä näin kuitenkin usein tapahtuu. (Virolainen 1988,305.)

Tuomarin on selvitettävä epäselvyydet ja ristiriitaisuudet. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on valmistelussa huolehdittava 19 §:ssä säädettyjen tavoitteiden toteutumisesta ja siitä, että asianosaiset mainitsevat kaikki seikat, joihin he haluavat vedota. Tuomarin tulee myös informoida asianosaisia siitä, mitkä seikat lain mukaan

ovat oikeustositseikkojen asemassa. Tuomari ei voi kuitenkaan, puolueettomuuttaan menettämättä, tyrkyttää asianosaiselle faktaa, johon tämän tulisi vedota. (Virolainen 2000,1161.)

2.4 Vetoamisen käsite

Laissa vetoamisen käsite tarkoittaa seikkojen ja todisteiden esittämistä oikeudenkäynnissä (OK 14:1,2, OK 30:7,1, OK 31:7,1). Prosessitoimi, jolla mainitut oikeustositseikat on tuotava esiin, on nimeltään vetoaminen, voitaisiin väittämistaakan asemasta puhua osuvammin vetoamistaakasta eli vetoamisvelvollisuudesta. Tämän velvollisuuden täyttämiseen asianosaista ei voida kuitenkaan pakottaa, vaan järjestelmä toimii siten, että jos asianosainen, jolla on väittämistaakka johonkin seikkaan nähden, ei vetoa tuohon seikkaan niin seikkaa ei oteta huomioon tuomion perusteena Virolainen (2000, 1159) toteaa. Vetoamisessa on kyse oikeudenkäyntiaineiston esittämistävasta prosessissa. Käytännössä usein pohditaan sitä, onko asianosaisen katsottava vedonneen tiettyyn seikkaan juuri oikeustositseikkana vai esittäneen sen vain jossakin muussa tarkoituksessa. Ratkaisevana kriteerinä on pidettävä vetoamisen tarkoitusta. (Virolainen 1988, 249; Virolainen 2000, 1159.)

2.5 Oikeustositseikkoihin vetoaminen

Oikeustositseikkaan vetoamisesta on kyse vain silloin, kun asianosaisen tarkoituksena on saada seikka otetuksi ratkaisun perusteeksi. Kuinka selvästi kyseinen tarkoitus tulee asianosaisen esityksestä ilmetä? Varmin tapa epäselvissä tilanteissa (eli sellaisissa joissa asianosainen ei ole suoraan sanonut lausumassaan vetoavansa oikeustositseikkaan) on kysyä asianosaiselta, mitä hän seikan esiin tuomisella tarkoittaa. Jos asianosaisen itse mainitsema tosiseikka muodostaa jutussa oikeustositseikan ja hän on jollakin tavalla ilmaissut tahtonsa siihen vedota, voidaan seikka ottaa

oikeustositseikkana huomioon, vaikka hän ei nimenomaisesti ilmoittaisikaan, missä tarkoituksessa hän on seikan esittänyt.

Ratkaisevaa ei siis ole se onko asianosainen käyttänyt termiä "vedota". Käytännössä katsottaneen, että jos asianosainen on vain maininnut jonkin itselleen edullisen seikan, jolla on jutussa oikeustositseikan asema, tuomioistuin voi panna sen ratkaisunsa perusteeksi. Vastapuoli ei kuitenkaan aina suinkaan ymmärrä maininnan varaan jäävän tosiseikan merkitystä. Siten vastapuolen on saatava selvästi tietää, mitä oikeustositseikkoja vastaan hänen on puolustauduttava. Siksi suoraan pelkän tosiseikan mainitseminen ei yksinään riitä oikeustositseikkaan vetoamiseksi. (Virolainen 1988, 249.)

3 VÄITTÄMISTAAKKA VÄLIMIESMENETTELYSSÄ

Välimesmenettelyä luonnehditaan menettelyksi, jossa jokin oikeusriita saatetaan välimiehien ratkaistavaksi syrjäyttämällä tavallinen oikeudenkäyntitie välityssopimuksen avulla. Välimiehet ovat yksityishenkilöitä, joiden valta ratkaista asiaosaisten välinen oikeusriita perustuu säännönmukaisesti asianosaisten tahtoon, välimiehet eivät periaatteessa käytä valtiolle kuuluvaa tuomiovaltaa. (Tirkkonen 1974,117.)

Välimesoikeudessa tapahtuvaa menettelyä ei ole laissa yksityiskohtaisesti säännelty, eivätkä oikeudenkäymiskaaren riita-asian oikeudenkäyntiä koskevat säännökset suoranaisesti koske välimesmenettelyä, jota säännellään välimesmenettelylaissa (23.10.1992/967). Tämän lain 2–50 §:ssä säädetään välimesmenettelystä, joka on tarkoitettu tapahtuvaksi Suomessa. Välimesmenettelyn etuina on se, että siinä voidaan ottaa huomioon asian erityislaatu sekä asianosaisten menettelyä koskevat toivomukset. Välimiesten on kuitenkin kaikissa tapauksissa noudatettava kontradiktorista eli kuulemisperiaatetta (audiatur et altera pars), koska se sisältyy välimesmenettelylakiin pakottavana säännöksenä.

Seuraavaksi käsittelen välimesmenettelyä seuraavien kolmen kohdan valossa, josta välimesmenettely koostuu:

- välityssopimuksen tekeminen
- menettely, jossa riita ratkaistaan ja
- menettely (eli välitystuomion antamisen) jälkeiset tapahtumat, lähinnä välitystuomion tunnustaminen ja täytäntöön panto. (Pohjonen 2004,206.)

3.1 Väilyssopimus

”Väilyssopimuksella (eli väilyslausekkeella) tarkoitetaan sellaista riitojen ratkaisulauseketta eli sopimusta, jonka mukaan sen osapuolet sopivat väilymiesmenettelyn käyttämisestä niiden välisestä tietyistä sopimussuhteesta mahdollisesti aiheutuvien tai jo syntyneiden riitojen ratkaisuun (VML 2 §). Väilymiesmenettely perustuu aina asianosaisten väliseen yhteisymmärrykseen, ja väilyssopimus on tämän yhteisymmärryksen ilmaus. Ilman väilyssopimusta väilymiesmenettely ei ole pätevä. Väilyssopimus luo väilymiesoikeudelle toimivallan.” (Pohjonen 2001, 206.)

3.1.1 Väilyssopimuksen muotovaatimukset

Väilymiesmenettelylain 3 §:ssä määrätään, että väilyssopimus on tehtävä kirjallisesti. ”Väilyssopimusta pidetään kirjallisesti tehtynä, jos sopimus on otettu asianosaisten allekirjoittamaan asiakirjaan tai jos se sisältyy asianosaisten väliseen kirjeenvaihtoon. Sopimus väilymiesmenettelystä katsotaan kirjallisesti tehdyksi myös silloin, kun asianosaiset ovat vaihtamalla sähkösanomia tai kaukokirjoitintiedotuksia taikka muita vastaavalla tavalla tuotettuja asiakirjoja määränneet, että riita on väilymiesten ratkaistava.”

Väilyssopimus on katsottava tehdyksi kirjallisesti myös, jos 2 momentissa tarkoitettulla tavalla tehdyssä sopimuksessa on viitattu muuhun asiakirjaan, johon sisältyy määräys väilymiesmenettelystä.

3.1.2 Vireilläolo

Asia tulee vireille, eli välimiesmenettely aloitetaan ilmoittamalla siitä vastapuolelle (VML 12 § 1 mom.) Ilmoituksessa on viitattava välityssopimukseen ja on siinä mainittava riitakysymys, joka aiotaan jättää välimiesten ratkaistavaksi, jollei se ilmene välityssopimuksesta.

Kun välimiesmenettely on tullut vireille, samaa asiaa ei voida saattaa tutkittavaksi jossakin toisessa välimiesmenettelyssä. Vireillä olevalla välimiesmenettelyllä on siten lis pendens- vaikutus. Sitä vastoin välimiesmenettelyn vireilläolo ei sellaisenaan estä saman asian vireilletuloa valtion tuomioistuimessa. (Möller 1997, 55.)

3.1.3 Välimies käsite ja välimiehen tehtävät

Välimiehenä voi, ellei toisin määrätä, olla jokainen, joka hallitsee itseään ja omaisuuttaan (VML 8:1) Tällä tarkoitetaan sitä, että jokainen, joka ei ole holhouksen alainen tai konkurssissa, voi toimia välimiehenä. Välimiehen tulee olla puolueeton ja riippumaton (VML 9:3). Sen, jonka suostumusta välimiehen tehtävään on pyydetty, tulee heti ilmoittaa, jollei hän kieltäydy tehtävästä, kaikki seikat, jotka ovat omiaan vaarantamaan hänen puolueettomuuttaan tai riippumattomuuttaan välimiehenä taikka aiheuttamaan näissä suhteissa perusteltuja epäilyksiä. Sanotun lain 3 §:stä käy ilmi, että välimiehiä tulee olla kolme, ellei asianosaiset ole muuta määränneet.

VML 27 §:n mukaan on katsottava asettavan välimiehille selvittämisvelvollisuuden ja toisaalta myös oikeuden siihen. Välimiehet eivät voi olla vain passiivisia, jos tärkeää tai ilmeistä selvitystä tai näyttöä ei tuoda esille. On korostettava sitä, että selvityksen tulee olla puolueetonta ja oikeudenhoidollista. (Kurkela 1996, 92.)

VML 27 §:

”Välimiesten tulee edistää riidan asianmukaista ja joutuisaa selvittämistä. He saavat tässä tarkoituksessa pyytää asianosaista, todistajaa tai muuta henkilöä saapumaan kuultavaksi asiassa sekä kehottaa asianosaista tai muuta henkilöä esittämään välimiehille sellaisen hallussaan olevan asiakirjan tai esineen, jolla voi olla merkitystä todisteena.

Välimiehillä ei ole oikeutta asettaa uhkasakkoa eikä antaa määräyksiä muista pakkokeinoista. Heillä ei myöskään ole oikeutta ottaa vastaan valaa tai vakuutusta eikä totuusvakuutusta.”

3.2 Asian käsittely välimiesoikeudessa

Välimiesmenettelylaissa itse menettelyä koskevat säännökset ovat pääasiassa tahdonvaltaisia (VML 23 §). Menettelyn kannalta olennainen säännös löytyy VML:n 22 §:stä ”Välimiesten on varattava asianosaisille tarpeellinen tilaisuus ajaa asiaansa.” Asianosaisille on siis annettava mahdollisuus esittää omat perusteensa, vaatimuksensa, todisteensa ja lausumansa vastapuolen vaatimuksista. Samasta säännöksestä seuraa myös, etteivät välimiehet saa tuomita muuta tai enempää kuin mitä asianosainen on vaatinut ja ettei välitystuomiota saa perustaa seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tai kiistämisensä tueksi vedonnut. Säännöstä saatetaan katsoa rikotun myös tapauksissa, joissa välitystuomio on perustettu sellaiseen oikeudelliseen näkökohtaan, joka ei ole menettelyn aikana ollut esillä. Tällöin ei näet ole asianosaiselle varattu tarpeellista tilaisuutta ajaa asiaansa, jos hän ei ole saanut tilaisuutta esittää merkityksellisiä oikeudellisia argumentteja. Jos välimiehet eivät ole varanneet asianosaiselle tarpeellista tilaisuutta asiansa ajamiseen, välitystuomio voidaan kanteesta kumota. (Möller 1997, 52; Kurkela).

3.2.1 Materiaalinen prosessinjohto välimiesmenettelyssä

Usein on myös välimiesmenettelyssä paikallaan, että välimiehet tiedustelevat asianosaisilta millaista materiaalista prosessinjohtoa asianosaiset edellyttävät

välimiesten harjoittavan. Haluavatko he kenties aktiivisempaa vai passiivisempaa prosessinjohtoa kuin mitä oikeudenkäymiskaaren säännökset edellyttävät käräjäoikeudelta. (Möller 1997, 59.)

3.2.2 Välistuomio

VML:n 31 luvun 1§:n mukaan välimiesten on samalla tavalla kuin tuomareiden perustettava tuomionsa lakiin. Erityisesti kauppaoikeudellisissa riidoissa on tärkeää, että riidan ratkaisu on ennustettavissa. Tämä näkökohta, samoin kuin se että välimiehinä käytetään usein kokeneita lakimiehiä, puhuvat sitä vastaan, että välimiehet saisivat ratkaista heille jätetyn riidan noudattamalla vain kohtuusharkintaa piittaamatta voimassa olevasta laista. Asianosaiset voivat kuitenkin VML 31.3§:n mukaisesti pätevästi sopia, että välimiehet saavat perustaa tuomionsa siihen, minkä he katsovat kohtuulliseksi (ex aequo et bono), jos he jostakin syystä näin haluavat. Valtion tuomioistuimella ei ole kuitenkaan oikeutta tutkia, onko välimiesoikeus soveltanut lakia oikein. Välistuomiota ei voida julistaa mitättömäksi eikä kumota sen johdosta, että välistuomio perustuu väärään lain soveltamiseen. Näin on asian laita pääsäännön mukaisesti myös tapauksissa, joissa välitysoikeus on jättänyt noudattamatta pakottavia oikeusohjeita tai soveltaneet sellaisia ohjeita väärin.

Asiaosaisten läsnäolo

Se, että vastaaja ei osallistu asian käsittelyyn, ei estä asian käsittelemistä ja ratkaisemista välimiesoikeudessa. Ratkaisu ei silloin kuitenkaan ole yleisen tuomioistuimen mukaisesti yksipuolinen tuomio, vaan välistuomio on tässäkin tapauksessa perustettava jutussa esitettyyn selvitykseen ja oikeudenkäyntiaineistoon. Vuorostaan taas jos kantaja ei osallistukaan asian käsittelyyn, tulee välimiesten tehdä päätös välimiesmenettelyn lopettamisesta. (Möller 1997, 63.)

3.2.3 Välitystuomion moitteenvaraisuus

Välitystuomion moitteenvaraisuudesta eli kumoamisesta säädetään välimiesmenettelylain 41 §:ssä. Välitystuomio voidaan asianosaisten kanteesta kumota esimerkiksi tilanteissa, joissa

- Välimiehet ovat menneet toimivaltaansa ulommaksi. Näin on asianlaita esim. silloin kun välimiehet tuomitsevat asianosaiselle jotain enemmän tai muuta kuin mitä tämä on vaatinut.
- Välimiehet eivät ole varanneet asianosaiselle tarpeellista tilaisuutta asiansa ajamiseen. Tämä on keskeinen prosessuaalinen oikeusturvaperiaate, jonka noudattamisesta ei voida tinkiä. Riittää kuitenkin, että asianosaisille on varattu tilaisuus tulla kuulluksi kuten välimiesmenettelylain 22 §:ssä määrätään. Heitä ei siis välttämättä ole pakko silti kuulla. Tämä koskee siis tilanteita, joissa asianosainen on itse jäänyt ilman laillista estettä pois kuulemisistunnosta. (Möller 1997, 85,87.)

3.2.4 Tuomion mitättömyys

Välitystuomio on kuitenkin mitätön siltä osin kuin sen on katsottava olevan ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa. Näin on esimerkiksi silloin, kun välimiehet eivät ole noudattaneet sellaista pakottavaa oikeusohjetta, jonka voidaan katsoa ilmentävän Suomen oikeusjärjestyksen perusteita (kuten audiatur et altera pars). Näin ollen ei suinkaan mikä tahansa Suomen oikeusjärjestykseen sisältyvän pakottavan oikeusohjeen noudattamatta jättäminen johda siihen, että välitystuomion on katsottava olevan ristiriidassa Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden kanssa. (Möller 1997, 71-72.)

3.2.5 Muutoksenhakuoikeus

Välimiesoikeudenkäynnin keskeinen piirre on muutoksenhakuoikeuden puuttuminen. ”Muutosta voi hakea ainoastaan välimiehille kirjallisesti annettavassa välitystuomiossa vahvistettujen korvausten määrien osalta.” (Pohjonen 2001, 171). ”Tällainen ”kertalaukauksen” luontoinen oikeudenkäyttö asettaa poikkeuksellisen korkeat ammatilliset vaatimukset välimiehille aineellisen oikeuden, prosessioikeuden sekä eettisten normien tuntemisen osalta. Perustelut ovatkin välitystuomiossa yleensä vieläkin tärkeämmät kuin tuomioistuinmenettelyssä, jossa on muutoksenhakuoikeus.” (Kurkela 1996, 22). Välitystuomio on asianosaisen kanteesta julistettavissa mitättömäksi tai kumottavissa tuomioistuimessa joidenkin raskaiden menettelyvirheiden vuoksi. (Pohjonen 2001, 172).

3.3 Tuomioistuimen antaman tuomion ja välitystuomion lainvoiman ja oikeusvoiman erot

Yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävä riita-asia saavuttaa lainvoiman, kun valitusprosessit on käyty loppuun tai kun muutoksenhakua koskeva määräajan päättyessä muutoksen hakemiseksi tarvittavaan prosessitoimeen ei ole ryhdytty. Välitystuomio tulee sen sijaan laivoimaiseksi silloin, kun välitystuomio annetaan. Tässä suhteessa välimiesmenettelyn yhtenä perusideana olevalle sopimusvapaudelle jää niukasti tilaa. Kun joko yleisen tuomioistuimen ratkaisu tai välitystuomio saavuttaa oikeusvoiman, riidan kohteena oleva asia on saavuttanut lopullisen ratkaisunsa.

Välitystuomiolla on positiivinen oikeusvoima siinä suhteessa, että jos joku välitystuomiossa ratkaistu kysymys tulee muualla esiin, se on otettava ratkaisun perustaksi, mutta vain jos asianosainen sitä pyytää.

Yleisen tuomioistuimen tuomio otetaan viranpuolesta huomioon mahdollisesti uudelleen vireille pantavassa prosessissa. (Pohjonen 2001, 380-381)

3.4 Väittämistaakan merkitys välimiesmenettelyssä

Välimiesmenettelylaissa ei säädetä väittämistaakasta kuin vain epäsuorasti.

VML 25.1 §:

”Välimiesten määräämässä ajassa kantaan on ilmoitettava ne seikat, joihin hänen kanteensa perustuu, ja yksilöidyt vaatimuksensa sekä vastaajan annettava näiden johdosta vastineensa.” Väittämistaakan soveltaminen välimiesmenettelyssä on kuitenkin ehdottomasti tarpeen kontradiktorisen periaatteen toteutumisen vuoksi. Liian tiukka tulkinta tästä voisi kuitenkin heikentää välitystuomioiden laatua, jos väittämistaakkasyistä tuomioita alettaisiin kirjoittamaan korostetusti asianosaisten käyttämiä lauserakenteita seuraten. Tyypillisin peruste, jolla välitystuomioita on pyritty kumoamaan, on väittämistaakasta poikkeaminen. (Hemmo 2009, 7-8.)

3.5 Väittämistaakan merkitys asianosaisille

Väittämistaakka merkitsee vetoamisvelvollisen kannalta taakkaa, mutta toisaalta taas hänen vastapuolensa kannalta suojaa. Vastapuolen tulee voida luottaa siihen, ettei tuomiota voida perustaa muihin kuin toisen osapuolen vetoamiin seikkoihin, joihin hänellä on mahdollisuus puolustautua omilla argumenteillaan. Väittämistaakka suojaa yllättäviltä ratkaisuilta ja edistää audiatur et altera pars- periaatteen eli kuulemisperiaatteen toteutumista. Toisaalta taas väittämistaakka saattaa synnyttää "väriä" ratkaisuja. Väittämistaakkaa on kritisoitu siten, että sen soveltamisen takia asiassa ei päästä materiaalisesti oikeaan ratkaisuun ja joissakin tapauksissa tuomioistuin voi joutua antamaan ratkaisun, jonka se tietää vääräksi, mikäli väittämistaakka

on laiminlyöty. (Virolainen 2000, 1160-1161.)

”Väittämistaakasta poikkeamiseen perustuvien kumoamisvaatimusten menestymismahdollisuudet ovat kapeat seuraavaksi läpikäytävän KKO 2008:77 ratkaisun jälkeen. Ongelmaksi saattavat välimiesoikeudessa muodostua se, että asianosaiset voivat välttää selvää kannanottoa vastapuolen väitteisiin ja voivat sitä kautta pyrkiä olemaan ymmärtämättä vastapuolen väitteitä. Välttämättä välimiehetkään eivät havaitse ennen kuin tuomion laatimisvaiheessa, että tietyn väitteen olemassaolo saattaa olla tulkinnanvaraista. Jos välimiehet pyytäisivät vielä tuomion kirjoittamisvaiheessa lisäselvitystä asianosaisilta, voisi se kertoa odotettavissa olevan tuomion sisällöstä”. (Hemmo 2009,1). Tämä aiheuttaa tietyn kynnyksen välimiehille lisäselvityksen pyytämiseen.

4 OIKEUSTAPAUSANALYYSI KKO2008:77

Välimiesmenettelyä koskeva oikeudenala on jo perusluonteeltaan sellainen, että korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä on varsin niukasti. Joitakin tällaisia päätöksiä löytyy ja niitä käsitelläänkin hyvin laajasti tapausten perusteluiden hyödyllisyyden vuoksi. (Ovaska 2007,3) Esittelen oikeustapauksena suomalaisen urheiluinstrumenttien ja sykkeenmittauksen huipputeknologiaa valmistavan Polarin ja itävaltalaisen jakeluyrityksen Werfenin välisen merkittävää huomiota saaneen riidan. Werfen haki riidan välimiesten ratkaistavaksi, ja välitystuomio päättyi lopulta tuomioistuinmenettelyssä aina korkeimpaan oikeuteen saakka.

4.1 Taustatiedot

Polar Electro Europe B.V., Zug Branch (jäljempänä Polar) ja Werfen Austria GmbH ent. Comesa Gesellschaft m.b.H (jäljempänä Werfen) tekivät 17.11.1998 jakelusopimuksen. Sopimuksella Werfen nimitettiin Polarin sykemittareiden ja niiden lisävarusteiden yksinomaiseksi jakelijaksi Itävallan alueella.(Distribution Agreement 1998, 1).

Polar irtisanoi 4.12.2001 sopimuksen päättymään reilun vuoden kuluttua 31.12.2002. Jakelusopimuksen ehdon 10.5. mukaan jakelijalla eli Werfenillä ei ollut irtisanomisen hetkellä tai sen jälkeen oikeutta minkäänlaiseen korvaukseen jakelusuhteen menettämisen tai muun syyn perusteella. Tästä huolimatta Werfen jätti 11.4.2003 välitysmenettelypyynnön pyytäen Polarin velvoittamista maksamaan 2.037.600 euroa hyvityksenä sopimuksen päättymisen johdosta. (Distribution Agreement 1998, 1).

Välityslautakunta nimitti OTT Veijo Heiskasen, OTT Timo Eskon ja AA Olavi

Ylängön välimieheksi. Werfen jätti kannekirjelmänsä välitystuomioistuimelle 4.8.2003. (Välitystuomio 14.6.2004, 2.)

4.1.1 Werfenin näkemykset lyhyesti

Vuonna 2001 Werfen oli joutunut vastuuseen asiakkaidensa takuuvaatimuksista, kun Polarilla oli kyseisenä vuonna huomattavia vaikeuksia tuotteidensa valmistuksessa, eikä se täten kyennyt toimittamaan Werfenin tilaamia tavaramääriä. Talouden laskusuhdanne iski vapaa-ajanteollisuuteen erityisen voimakkaasti vuosina 2001 ja 2002, mistä syystä Werfenin toteuttama Polarin tuotteiden kokonaismyynä väheni tuntuvasti. Ilmiön takia Werfenin goodwill ja maine markkinoilla kärsivät. Edellä mainituista seikoista huolimatta Werfen pystyi näkemyksensä mukaan puolustamaan Polarin johtavaa asemaa Itävallan markkinoilla: vuonna 2002 Werfen saavutti Itävallassa 55–60 prosentin suuruisen markkinaosuuden. Kaiken lisäksi Werfenin mukaan se oli painostettu hyväksymään vuonna 1998 solmitun jakelusopimuksen kohta 10.5. (Välitystuomio 14.6.2004, 4.)

Kaikki Werfenin Polarille hankkimat asiakkaat ovat uusia asiakkaita. Nämä olivat tuottaneet Polarille huomattavaa hyötyä jakelusopimuksen päättämisen hetkellä. Werfen kuitenkin menetti mainitut asiakkaat ja tuottopotentialin, kun jakelusopimus päättyi. Werfenin mukaan saavutukset myynnissä, Polar-tuotenimen vakiinnuttaminen Itävallan johtavaksi merkiksi ja osapuolten pitkäaikainen liikesuhde olivat seikkoja, joiden johdosta Werfenille tulisi suorittaa kohtuullisuuden vuoksi hyvitystä. Korvausvaatimus perustui suomalaisen kauppaedustajista ja myyntimiehistä annetun lain 28 §:n analogiseen soveltamiseen. Saman lain hyvitystä koskevat säännökset ovat pakottavia silloinkin, kun niitä sovelletaan analogisesti jakelusopimukseen. Werfen katsoi siten, että sopimuksen kohta 10.5, jonka mukaan korvausta ei makseta jakelusopimuksen menettämistä, oli mitätön. Werfen katsoi lisäksi, että sopimuksen kohta 10.5 oli pätemätön myös Itävallan lain mukaan. (Välitystuomio 14.6.2004, 5).

Kauppaedustajista ja myyntimiehistä annetun lain 28 §:

”Kun edustusopimus on lakannut kauppaedustajalla on oikeus saada päämieheltä hyvitys, jos ja siinä laajuudessa kuin:

- kauppaedustaja on hankkinut päämiehelle uusia asiakkaita tai merkittävästi laajentanut kauppaa aikaisempien asiakkaiden kanssa ja tästä koituu päämiehelle merkittävää etua edustusopimuksen lakkaamisen yhteydessä tai sen jälkeen, ja
- hyvitystä voidaan pitää kauppaedustajan 1 kohdassa tarkoitettujen asiakkaiden kanssa tehtävistä sopimuksista menettämät provisiot ja kaikki muut asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen kohtuullisena.

Sopimusehto, jolla ennen edustusopimuksen lakkaamista rajoitetaan tässä pykälässä säädettyä oikeutta hyvitykseen, on mitätön.”

Kauppaedustajista ja myyntimiehistä annetun lain 1 §:n mukaan

kauppaedustajalla tarkoitetaan elinkeinonharjoittajaa, joka toisen päämiehen kanssa tekemässään edustusopimuksessa on sitoutunut tämän lukuun jatkuvasti edistämään tavaroiden myyntiä tai ostoa hankkimalla tarjouksia päämiehelle tai päättämällä tämän nimissä myynti- ja ostosopimuksia.

4.1.2 Polarin näkemykset lyhyesti

Polarin mukaan Werfen ei enää vuonna 2002 panostanut markkinointiin ja myynnin jälkeisiin palveluihin. Vuodesta 2001 Polar joutui myös ottamaan vastaan useita Werfenin toimintaa koskevia asiakasvalituksia. Polarin oli vaikeaa saavuttaa asiakkaiden luottamus jakelusopimuksen päättymisen jälkeen, mikä johtui Werfenin sopimusvuosien aikana synnyttämästä huonosta maineesta. Werfenin ja Polarin solmiessa jakelusopimusta he olivat täysin tasavertaisia osapuolia. Sopimus oli jakelusopimus, eikä se sisältänyt kauppaedustusopimuksen piirteitä. Sopimuksen määräykset olivat laillisia ja sitovia säännöksiä, jotka Werfen oli tietoisesti hyväksynyt solmiessaan

sopimuksen. (Välitystuomio 14.6.2004, 10).

Sopimusoikeuden johtava periaate, pacta sunt servanda, sopimukset on pidettävä, tuli siis Werfenin mukaan kumota. Suomen lain mukaan kauppaedustajilla on oikeus hyvitykseen, mikäli tietyt edellytykset täyttyvät. Näiden edellytysten olemassaolon todistustaakka oli Werfenillä, jota Polarin mukaan Werfen ei ollut pystynyt näyttämään toteen. Hyvitys ei olisi kohtuullista huomioon ottaen Werfenin toiminta sopimusta täyttäessään. Polarin kannan mukaan Werfenin mala fide -toiminta ja se, että Werfen ei ole erityissuojan tarpeessa oleva pienyritys johtavat siihen, että hyvityksen suorittaminen oli kohtuutonta. (Välitystuomio 14.6.2004, 12.)

4.2 Välitystuomio

Välimiehet katsoivat, että jakelusopimuksen kohta 10.5 on periaatteessa pätevä ja sitova osapuolten välillä. Välimiesoikeus ei löytänyt perusteita sille Suomen kauppaedustajista ja myyntimiehistä annetun lain 28 § pakottavuudelle sovellettaessa sitä analogisesti jakelusopimukseen. Välimiehet olivat kuitenkin sitä mieltä, että kyseisen sopimuskohdan soveltaminen ilman kohtuullistamista johtaisi Werfenille kohtuuttomaan tulokseen.

Välitystuomioistuin katsoi, ettei kantaja ole esittänyt riittävää näyttöä siitä, että Polar olisi painostanut Werfenin hyväksymään sopimusehdon 10.5 vuoden 1991 sopimuksen korvaamisen yhteydessä. Siten välitystuomioistuin oli sitä mieltä, että Werfenin olisi tullut isona yrityskokonaisuutena ymmärtää sopimuskohdan 10.5 hyväksymisestä aiheutuvat seuraukset. Siten välimiesoikeus ei pidä sopimusta pätemättömänä tai mitättömänä sillä perusteella.

Välimiestuomioistuin kuitenkin totesi, että Werfen on oikeutettu kohtuulliseen korvaukseen, joka asettaa Werfenin samaan asemaan kuin missä se olisi ollut, mikäli liiketoiminta olisi jatkunut sopimuksen päättämiseen saakka ilman Polarin

tuotteiden toimittamiseen liittyneitä häiriöitä. Välimiehet tulkitsivat, että koska Werfen vaati sopimuskohdan 10.5 mitättömyyttä pakottavan luonteen vuoksi, voidaan katsoa, että Werfen esitti samalla myös vaatimuksen kyseisen sopimuskohdan kohtuullistamisesta.

Välimiehet ovat tuomiossaan todenneet, että mm. tapauksissa KKO 1992:12 ja KKO 1990:148 korkein oikeus on katsonut, että tuomioistuin voi viran puolesta sovittelua sopimuksen kohtuuttomia ehtoja sekä osapuolen voidaan katsoa vedonneen ehdon kohtuuttomuuteen mikäli hän on kiistänyt vastapuolen vaatimuksen ja esittänyt kohtuuttomuutta koskevia näkökohtia. Toisaalta myös välimiehet perustelivat sopimuskohdan kohtuullistamista sillä, että hallituksen esityksessä 247/1981 todetaan, että vaatimus sopimusehdon julistamisesta pätemättömäksi tai mitättömäksi tai vaatimus sopimusehdon jättämisestä huomioimatta pakottavan lainsäädännön perusteella, sisältää myös toissijaisen vaatimuksen sopimuksen kohtuullistamisesta.

Näillä perusteilla välimiesoikeus katsoi, että Werfen on oikeutettu sopimuksen päättämisen perusteella korvaukseen, joka vastaa Polarin vaikeuksista Werfenille aiheutuneita tulonmenetyksiä. Korvauksen määrä perustui välimiesten arvioon, joka oli 1.200.000 euroa.

(Välitystuomio 14.6.2004, 47-49).

4.3 Käräjäoikeuden tuomio

Käräjäoikeus on antanut asiassa tuomion 19.12.2005, jossa välitystuomio on kumottu. Asian on ratkaissut käräjätuomari Pekka Jantunen.

Käräjäoikeus on katsonut, että välimiesoikeuden päätös on perustunut sellaiseen jakelusopimuksen 10.5. kohdan tulkintaan, johon Werfen ei ole välimiesoikeudessa vedonnut. Välimiesoikeus on sovitellut sopimuskohtaa, vaikka Werfen ei ole sovittelua vaatinut.

Käräjäoikeus on kiinnittänyt huomiota välimiesmenettelystä annetun lain 22

§:ään, jonka mukaan välimiesten on varattava asianosaisille tarpeellinen tilaisuus ajaa asiaansa. Käräjäoikeuden kannan mukaan välimiehet eivät saa tuomita muuta tai enempää mitä asianosainen on vaatinut tai mihin asianosainen on asian käsittelyssä vedonnut. Käräjäoikeuden tulkinnan mukaan välimiesoikeus on perustanut ratkaisunsa sopimuksen kohtuuttomuuteen, vaikka Werfen ei ole väittänyt sopimusta kohtuuttomaksi. Siten Polarille ei ole välimiesoikeudenkäynnin vastaajana annettu mahdollisuutta lausua kohtuuttomuudesta, koska Werfen ei ollut siihen edes vedonnut.

Käräjäoikeus on ottanut kantaa oikeustoimen ehdon kohtuuttomuuteen. Kohtuuttomuutta arvosteltaessa tulisi käräjäoikeuden mukaan ottaa huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet. Käräjäoikeus katsoi, ettei Werfen ole esittäneen väitettä sopimuskohdan 10.5. kohtuuttomuudesta vaikka Werfen on esittänyt olevan kohtuullista, että se saisi hyvitystä jakelusopimuksen päättymisestä. Käräjäoikeus katsoi, että kohtuullisuuden ja kohtuuttomuuden arvioinnissa on merkitykselliset seikat erilaiset.

Käräjäoikeus on myös katsonut, että välimiesoikeus on ratkaistessaan kanteen muilla perusteilla, kuin mihin Werfen on asiassa vedonnut, tosiasiallisesti ratkaissut jonkun muun asian kuin sen riidan, joka on heidän ratkaistavakseen asianosaisten toimesta määrätty. Välimiehet ovat menettelyllään menneet toimivaltaansa ulommaksi, millä perusteella välitystuomio on kumottava. (Helsingin KO 19.12.2005, 6-8).

4.4 Hovioikeuden tuomio

Helsingin hovioikeus antoi asiassa ratkaisunsa 27.6.2006. Asian ovat ratkaisseet hovioikeudenlaamanni Risto Uoti, hovioikeudenneuvos Ilkka Sinisalo sekä määräaikainen hovioikeudenneuvos Gisela Juutilainen. Hovioikeuden ratkaisu oli yksimielinen.

4.4.1 Valitus

Werfen perusti valituksensa oikeustosisaikojen juridiseen arvottamiseen. Werfen katsoi, että oikeustosisaikojen juridinen arvottaminen kuului jura novit curia-periaatteen perusteella välimiesoikeudelle (tuomioistuin tuntee lain), joka ei puolestaan ole sidottu kantajan oikeudellisiin luonnehdintoihin. Werfenin mukaan kohtuuttomuuteen ja kohtuullistamiseen vetoaminen ovat asian oikeudellista arvottamista.

Werfenin tulkinnan mukaan väittämistaakka ei edellyttänyt muuta kuin oikeustosisaikoihin vetoamista. Werfen katsoi myös, että väittämistaakka on välimiesmenettelyssä lievempi kuin tuomioistuimessa käytävässä oikeudenkäynnissä. Kohtuuttomuus ei ole oikeustosisaikka Werfenin mukaan. Werfen myös katsoi, että välitystuomiota ei saa kumota kuin tilanteissa, joissa on hyvin vakavia prosessuaalisia virheitä –sellaisia, jotka muistuttavat yleisessä tuomioistuimessa tuomion mitätöintiin johtavia perusteita. Välimiesoikeuden informatiivisessa prosessin johdossa tapahtunut virhe ei olisi Werfenin mukaan riittävä peruste tuomion kumoamiselle. (Helsingin HO 27.6.2006, 1-3).

Werfen jätti käräjäoikeuden tuomiosta valituksen hovioikeuteen, sekä Polar jätti vastavalituksen oikeudenkäyntikulujen määrän osalta.

4.4.2 Vastaus valitukseen

Polar argumentoi hovioikeudessa, ettei epäselvissä tilanteissa tuomioistuin saisi oma-aloitteisesti tulkita kantajan esitystä väitteen selvittämiseksi. Jos väite on ollut epäselvä, ei väitettä voitaisi tulkita laajentavasti. Laajentava tulkinta aiheutti sen, että Polarille tuli tällainen tulkinta yllätyksenä, joka johti siis siihen, ettei Polarille annettu mahdollisuutta esittää omia vaatimuksiaan asiassa.

Polar oli vastauksessaan sillä kannalla, että sopimuksen kohtuuttomuus on oikeustosisaikka, johon siis Werfenin olisi tullut vedota.

Polar katsoi, ettei väittämistaakka ole lievempi välimiesmenettelyssä kuin yleisessä tuomioistuimessa. Kontradiktorisen periaatteen rikkominen ja asianosaisen tuomitseminen häntä kuulematta ei voinut olla sallittua missään oikeudessa. Tästä johtuen välitystuomio oli kumottava riippumatta siitä, oliko rikkomus vaikuttanut tuomion lopputulokseen vai ei. (Helsingin HO 27.6.2006, 4-7).

4.4.3 Hovioikeuden ratkaisu

Hovioikeus päätyi ratkaisussaan hyväksymään kärjäoikeuden tuomion perusteluineen. Hovioikeus totesi, että välimiehet ovat välimiesmenettelylain 22 §:n ja 25 §:n nojalla sidottuja kantajan esittämiin vaatimuksiin ja niiden perusteisiin. Kantajalla on siten vaatimistaakka sekä väittämistaakka välimiesoikeudessa. Väittämistaakan tarkoituksena on kuulemisperiaatteen toteutuminen, koska tuomioistuin ei voi tietää onko vastapuolella mahdollisesti tiedossaan vastatosiseikkoja, jotka eivät ilmene oikeudenkäyntiaineistosta. Ratkaisu voi näin perustua hovioikeuden mukaan vaillinaiseen oikeudenkäyntiaineistoon. Hovioikeus katsoi, että välimiesoikeus oli perustanut ratkaisunsa vaatimukseen ja perusteisiin, joita Werfen ei ollut esittänyt ja joita ei ollut näytetty toteen. (Helsingin HO 27.6.2006, 7-8.)

Werfen valitti asiasta korkeimpaan oikeuteen.

4.5 Korkeimman oikeuden tuomio

Korkein oikeus antoi tuomionsa asiassa 2.7.2008. Korkeimmassa oikeudessa asiaa käsitelivät Mikko Tulokas, Pasi Aarnio, Hannu Rajalahti, Juha Häyhä sekä Soile Poutiainen. Korkeimman oikeuden ratkaisussa kärjäoikeuden ja hovioikeuden tuomiot kumottiin ja välitysoikeuden tuomio pysytettiin voimassa.

Korkein oikeus katsoi, etteivät välimiehet ole tuominneet muuta kuin mitä Werfen oli kanteessaan vaatinut eikä välitystuomiota ole perustettu seikkaan, johon Werfen ei olisi vedonnut. Korkein oikeus nosti esille oikeustoimilain 36 §:än, johon ratkaisu voidaan perustaa vaikkei asianosainen nimenomaisesti olisikaan vaatinut sovittelua tai vedonnut kohtuuttomuuteen. Korkein oikeus katsoi, että Polarilla on ollut tilaisuus lausua kaikista seikoista ja onkin esim. hyvitysvaatimusta vastustaessaan viitannut kohtuusnäkökohtiin. (KKO 2008:77, 7-8.)

Välimiesmenettelyn käyttökelpoisuus kaupallisten erimielisyyksien ratkaisemisessa riippuu olennaisesti välitystuomion sitovuudesta ja täytäntöönpantavuudesta. Siksi perusteita, joilla välitystuomion pätevyys voidaan riitauttaa tai täytäntöönpano estää taikka sitä viivyttää, on niin välimiesmenettelyn kansallisessa kuin kansainvälisessäkin sääntelyssä pyritty rajoittamaan. Vain laissa mainitut selvät muotovirheet sekä verraten karkeat menettelyvirheet voivat aiheuttaa välitystuomion mitättömyyden tai kumoamisen moitekanteen johdosta. (KKO 2008:77, 5.)

4.6 Näkökulmat kohtuullistamiseen vetoamisesta ja sovittelun mahdollisuudesta

Jutussa Werfen vastaan Polar on kysymyksessä sopimuksen kohtuullistamisesta ja sovittelusta kantajapuolen eduksi. Kantajaa ei kuitenkaan voida pitää sopimussuhteen heikompana osapuolena, vaan sopijapuolet ovat olleet täysin tasavertaisessa asemassa. Kantajan olisi tullut noudattaa vaatimistaakkanormin (OK 24:3.1) ja väittämistaakkanormin (OK 24:3.2) noudattamista. Virolainen katsoo lausunnossaan, että kantajan vaatimus sopimusehdon syrjäyttämisestä tai sen julistamisesta pätemättömäksi, ei riitä vaatimistaakkanormin täyttämiseksi. Virolainen katsoo myös, että kantajan olisi tullut vedota sovitteluperusteisiin kohtuullistamisvaatimuksensa tueksi, koska

oikeustoimen kohtuullistamisessa on kysymys eri asiasta kuin oikeustoimen pätemättömydessä, sillä niiden tunnusmerkit eivät suinkaan ole identtiset vaikka yksittäisessä tapauksessa niillä saattaakin olla yhteisiä oikeustositseikkoja. (Virolainen 2004,20.)

OikTL 36 §:

”Jos oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, ehtoa voidaan joko sovitella tai jättää se huomioon ottamatta. Kohtuuttomuutta arvosteltaessa on otettava huomioon oikeustoimen koko sisältö, osapuolten asema oikeustointa tehtäessä ja sen jälkeen vallinneet olosuhteet sekä muut seikat.”

Tuomioistuin voi toisinaan sovitella sopimusta, vaikka osapuoli ei olisikaan nimenomaisesti vaatinut sovittelua. Tietyissä tapauksissa sovitteluvaateen voidaan katsoa sisältyvät julkilausumattomana osapuolen kanteessaan esittämiin vaatimuksiin. Jotta tuomioistuin voisi sovitella sopimusta ilman nimenomaista sovitteluvaatimusta, edellytetään kuitenkin että se, jonka eduksi sovittelu tehdään, on esittänyt sopimuksen kohtuullisuutta koskevia näkökohtia. Kohtuusharkinnan on voitava jotenkin perustua niihin argumentteihin, jotka asiassa on esitetty. Hallituksen esityksestä ja korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä ilmenevää linjaa ei ole hyväksytty prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa. Kirjallisuudessa on pidetty kiinni siitä, että sovittelu edellyttää nimenomaista sovitteluvaatimusta. (Wilhelmsson 2008, 178-177.)

Ei ole kuitenkaan täysin selvää, että yllä mainittu prosessioikeuden kehitys olisi tehnyt lähteistä täysin vanhentuneita. Saattaa olla vain kysymys siitä, että yksityisoikeudellisesta ja prosessioikeudellisesta näkökulmasta lähestytään ongelmaa eri tavoin. Nykyään tilanne on entisestään monimutkaistunut EY-tuomioistuimen katsottua kuluttajasopimusten osalta, että tuomioistuimilla tulee tietyissä tapauksissa jopa viran puolesta olla mahdollisuus sovitella kohtuuttomia sopimusehtoja. Välityssopimuslausekkeet itsessään voivat olla kohtuuttomia taloudellisesti heikommalle osapuolelle, koska

välimiesmenettelyyn usein liittyvät huomattavat kustannukset voivat aiheuttaa sen, että heikompi osapuoli luopuu prosessista. (Wilhelmsson 2004, 173,178.)

Virolaisen lisäksi on myös Juha Lappalainen antanut asiantuntijalausuntonsa välimiesoikeuden ratkaisusta Helsingin käräjäoikeudelle. Hän on lausunnossaan sitä mieltä, että välimiesoikeus on mennyt vastoin väittämistakkasääntöä kanteen ulkopuolelle ja siten ylittänyt toimivaltansa. Lappalainen on katsonut, että ratkaisussa KKO 1990:148, jossa takaajat eivät olleet velkojan kanteen kiistäessään nimenomaisesti vaatineet takaussitoumuksensa kohtuullistamista varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n nojalla, mutta olivat kuitenkin esittäneen takaussitoumuksen kohtuuttomuutta koskevia näkökohtia. Lappalaisen mukaan korkein oikeus on ollut ymmärtävällä kannalla nimenomaan jutun vastaajien hyväksi, vaikkakaan he eivät ole vedonneet sovitteluun. Hallituksen esityksen perustelutkin Lappalainen katsoo viittaavan juuri vastaajan vetoamisvelvollisuuteen. Ratkaisussa 1992:12 sen sijaan sopimusta ei ole soviteltu, koska kantaja ei ollut vedonnut sovitteluun eikä esittänyt sovittelua puoltavia näkökohtia. Lappalainen on sitä mieltä, että tapauksesta voisi tehdä e contrario -päätelmän, että vain näkökohtien esittäminen olisi riittänyt sovitteluun kantajan hyväksi ilman nimenomaista sovitteluväitettä. (Lappalainen 2004, 15.)

5 POHDINTA JA YHTEENVETO

Opinnäytetyöni tavoitteena oli tutkia väittämistaakan merkitystä oikeusprosessissa. Vertailin yleisissä tuomioistuimissa tapahtuvaa prosessia välimiesmenettelyyn yleisesti ja myös niiden lainsäädännöllisiä eroja väittämistaakasta. Selvitin väittämistaakan perustana oleva oikeustositseikaston roolin ja niiden merkityksen asianosaisille. Tutkin myös tuomioistuimen antaman tuomion ja välitystuomion eroavaisuuksia. Samalla selvensin välimiesmenettelyä prosessia ehkä monelle vieraampana riidanratkaisumenettelynä.

Selvitin asioita pääasiallisesti oikeuskirjallisuuden avulla. Työtäni helpottivat useat työpaikastani Helsingin käräjäoikeudesta saamani asiantuntijalausunnat oikeustapausta koskien ja käräjäoikeuden ja Helsingin yliopiston kirjastosta lainaamani teokset koskien välimiesmenettelyä ja väittämistaakkaa. Lopuksi konkretisoin teoriaosuutta oikeustapauksella, joka on herättänyt prosessioikeuden alan asiantuntijoissa mielenkiintoa herättävää keskustelua välimiesmenettelylain väljähkön väittämistaakkaa koskevan lainsäädännön vuoksi. Oikeustapauksessa pyrin tuomaan esille ne tärkeimmät seikat väittämistaakan merkityksestä kyseiseen oikeustapaukseen. Käyn läpi sekä kantaja että vastaajapuolen näkemykset asiasta sekä välitystuomion sisällön. Tapaus on saanut eriävät ratkaisut käräjäoikeudessa, hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Käyn lyhyesti pääpiirteissään läpi oikeuden näkemykset asiasta ja ratkaisut.

Perinpohjaisen tutustumisen jälkeen prosessioikeuden alaan ja menettelyä sääteleviin prosessinormeihin, mielestäni prosessaamiseen liittyvistä eri taakoista väittämistaakka on erittäin merkittävässä asemassa asian lopputuloksen kannalta. Kyseessä on tuomion perusteluihin suoraan yhteydessä oleva taakka, joka vaatii molemmilta, sekä asianosaiselta että tuomioistuimelta huolellista suhtautumista, jotta päädyttäisiin oikeaan ja

haluttuun ratkaisuun.

Kävi ilmi, että väittämistaakkaa sovellettaessa ei kuitenkaan ole kyse aineellisesti oikeasta ratkaisusta, koska tuomioistuin ei vetoamalla jättämisen vuoksi voi ottaa ratkaisussa huomioon sellaista tosiseikkaa, jolla saattaisi olla merkitystä lopputulokseen. Tätä asiaa lieventää tietenkin tuomioistuimen velvollisuus materiaaliseen prosessinjohtoon eli kyselyvelvollisuus. Vaatimistaakka on puolestaan se, joka määrää ne välillisesti tärkeät seikat, joilla aineellinen oikeutus ratkaistaan.

Asianosainen määrää itse tuomioistuimelle vetoamalla asioilla riideltävät seikat ja asettaa tutkimisvallan rajat. Niiden ulkopuolelle tuomioistuin ei saa tutkintaan ja todistusharkintaansa ulottaa. Väittämistaakka on osana edistämässä asianosaisen kuulemisperiaatteen toteutumista. Kuulemisperiaate taas on yksi tärkeimmistä oikeusperiaatteista.

Väittämistaakka yleisissä tuomioistuimissa on selkeämmin ymmärrettävissä kuin väittämistaakka välimiesmenettelyssä, koska jo itse välimiesmenettely on prosessina monelle vieras. Yleisessä tuomioistuimessa asian ratkaisu perustuu verrattain selkeästi oikeudenkäymiskaassa säännellyn tavoin. Lainsäädäntö välimiesmenettelylaissa on huomattavasti löysempää, mutta toisaalta välimieslain pakottavat säädökset ovat selkeät. Huomionarvoista on myös se, että välimiesmenettelyssä oikeudenkäymiskaari ja oikeustoimilaki tulevat sovellettavaksi yleensä niiltä osin kuin välimiesmenettelylaissa ei ole säännöksiä. Tosin ihan kaikkia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä ei välttämättä sovelleta vaan sen tärkeimpiä "peruseriaatteita". Välimiesmenettelyssä pääasiallinen laki on kuitenkin välimieslaki ja sen takia myöskään oikeustoimilain säännökset ei sovellu sellaisenaan sovellettavaksi.

Välimiesmenettely tuo yhden mahdollisuuden lisää vaihtoehtoisena riidanratkaisumenetelmänä, jos asian ratkaisu tuomioistuimessa kävisi liian kalliiksi ja pitkäksi prosessiksi. Välimiesmenettely on yleistynyt varsinkin liike-

elämän riitojen ratkaisussa, koska menetelmä on helpommin ja nopeammin toteutettavissa nykyään riitojen ylittyessä maan rajojen ulkopuolelle. Riidanratkaisu on joustavampaa välimieslain puitteissa ja asiantuntijoiden mielestä riidan ratkaisu on luotettavampaa määrättyjen välimiehien ratkaisemana, koska välimiehet ovat alan asiantuntijoita.

Mieltäni jäi välitystuomion osalta askarruttamaan se, että kun välimiesmenettelyssä annettavalla välitystuomiolla ei ole muutoksenhaun mahdollisuutta, eikö se olisi mahdollista menettelyssä vallitsevan sopimusvapauden puitteissa tehdä mahdolliseksi? Koska välityssopimuksessa asianosaiset voivat vapaasti sopia asioista, miksei siinä voitaisi sopia myös muutoksenhausta, jonka voisi toteuttaa esimerkiksi jossakin toisessa välimiesmenettelyssä?

Pohdin opinnäytetyön teon aikana mahdollisuutta, että välimiesmenettelyn suosio tulee varmasti kasvamaan, koska usein kuulee kritisoitavan tuomioistuimen asian käsittelyn pitkää kestoja ja hintaa. Välimiesmenettely sopimusvapaudessaan on yritysten sopimusriitojen ratkaisuun oivallinen menettely tässä globalisaation myllerryksessä.

Väittämistäakka on suoraanverrannollinen tuomion lopputulokseen. Tämän vuoksi vetoamisen käsitteellä on suuri merkitys. Ne on tuotava selkeästi esille, jotta tuomioistuin osaa hahmottaa tosiseikat. Toisaalta tuomioistuimen omaaloitteisen lainsoveltamisperiaatteen mukaan, voi olla asiaa käsittelevistä juristeista kiinni, nähdäänkö epäselvästi esitettyä vetoamista oikeustositseiksi. Kuten oikeustapauksessa todettiin, vetoaminen käsitys on tulkinnanvaraista ja eri oikeusasteilta voidaan saada eriäviä ratkaisuja, mikä on aina mielenkiintoista.

Opinnäytetyössä esimerkkinä toimineen oikeustapauksen välitystuomiossa välimiehet olivat tuominneet mielestäni tulkinnanvaraisesti. Kantaja väitti, että kyseessä oleva sopimuskohta olisi pätemätön kansallisen lain mukaan ja sen

vuoksi kohtuuton ja siksi katsottiin vedotun sovitteluun. Välimiehet katsoivat, että pelkkien näkökohtien esittäminen johtaa jo kohtuuttomuuden nostamisen oikeustositteiksi ja siten sovittelun tuomion perustaksi, vaikka siihen ei oltu edes kanteessa suoraan vedottu. Asiassa tuotiin esille korkeimman oikeuden ennakkotapaukset, jossa ratkaisu oli perustunut samaan linjaan. Myös hallituksen esityksessä on esitetty samanlaisia näkökulmia asiaan.

Käräjäoikeus puolestaan katsoi välimiesoikeuden päätöksen perustuvan sellaiseen tulkintaan, johon ei ole ollut välimiesoikeudessa vedottu. Välimiesoikeus oli siis sovitellut sopimuskohtaa, vaikka sovittelua ei ollut vaadittu.

Hovioikeus oli samaa mieltä kuin käräjäoikeus siis molempien mielestä välimiesoikeus oli perustanut ratkaisunsa vaatimukseen ja perusteisiin, joita Werfen ei ollut esittänyt ja joita ei ollut näytetty toteen. Ratkaisun perustana voi näin ollen siis olla vaillinainenkin oikeudenkäyntiaineisto.

Korkein oikeus katsoi, etteivät välimiehet olleet tuominneet muuta kuin oli vaadittu, eikä tuomio perustunut seikkaan, johon ei olisi vedottu. Korkein oikeus toi esille oikeustoimilain 36 §:än, jonka mukaan ratkaisu voidaan perustaa seikkoihin, joihin asianosainen ei olisikaan nimenomaisesti vaatinut tai vedonnut. Tärkeä prosessinormin, kuulemisperiaatteenkin, katsottiin toteutuneen Polarin hyvitysvaatimusesityksessä.

Lopuksi voisin todeta aiheen valinnasta sen verran, että hankalaksi työn tekemisen teki se, että oikeudellinen ajattelutaitoni ei ole niin kehittynyt tässä vaiheessa niin pitkälle, että osaisin mennä tarpeeksi syvälle väittämistäakka pohdinnassani. Niinpä päädyin vertailemaan työn alkuun tuomioistuimen ja välimiesmenettelyn keskeisiä eroja – ovathan nekin tärkeitä asian selkeämmäksi kokonaisuudeksi saamisen kannalta.

LÄHTEET

Helsingin käräjäoikeuden tuomio 19.12.2005, nro 05-31286.

Helsingin hovioikeuden päätös 27.6.2006, nro 1978.

Jokela A., 2001. Oikeudenkäynti II. Saarijärvi: Talentum.

KKO 2.7.2008 T 1517 (Finlex) (2008:77)

Kemppinen S., 2004. Oikeudenkäynnin käsikirja. Porvoo: WSOY Lakitieto.

Kurkela M., 1996. Välimiesmenettelylaki. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Laki kauppaedustajista ja myyntimiehistä 8.6.1992/417.

Laki riita-asioiden sovittelusta yleisissä tuomioistuimissa 28.5.2006/663.

Laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967.

Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228.

Lappalainen J., 1991. Alioikeusuudistus 1987 ja 1991. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Lappalainen J., 2001. Siviiliprosessioikeus II. Helsinki: Talentum Media Oy.

Lappalainen J., 2002. Siviilijutun käsittely käräjäoikeudessa vuoden 2002 uudistuksen mukaan. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut.

Lappalainen J. 2004. Asiantuntijalausunto Helsingin käräjäoikeudelle 10.9.2004. Helsinki.

Mika Hemmo: Välimiesmenettely käytännössä. Talentum Lakikoulutus. Helsinki

10.3.2009.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Oikeus 2010. Tuomioistuimet > Käräjäoikeus > Riita-asia > Muutoksenhaku (viitattu 18.11.2010 www.oikeus.fi)

Ovaska R., 2007. Välimiesmenettely -kansallinen ja kansainvälinen riidanratkaisukeino. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Pohjonen S., 2001. Sovittelu ja muut vaihtoehtoiset konfliktinratkaisumenetelmät. Vantaa: WSLT Oy.

Polar Electro Europe BV, Zug Branch sekä Comesa Gesellschaft m. b. H Distribution Agreement. 17.11.1998.

Möller G., 1997 Välimiesmenettelyn perusteet. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Tirkkonen T., 1974 Suomen siviiliproessioikeus 1, Porvoo: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Virolainen J., 1988. Materiaalinen prosessinjohto. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Virolainen J., 1993. Alioikeusuudistus I. Neljäs uudistettu pianos. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Virolainen J., 2000. Välimiesmenettelystä vieläkin vähäsen. Helsinki: Lakimies 2000/7-8.

Virolainen J., 2004. Asiantuntijalausunto Helsingin käräjäoikeudelle 9.8.2004. Helsinki.

Virolainen J., 2009. Kovia aikoja: riitoja ja maksukyvyttömyyttä: juhlaKirja Risto Koulun 60 vuotta. 2009. Helsinki: Edita.

Wilhelmsson T., 2008. Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot. Kolmas uudistettu

painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Välitystuomio 14.6.2004. Helsinki.